

Öğretmen metaforu ölçeği: Geçerlik – güvenilirlik çalışması

Dr. Öğr. Üyesi Bilge ÇAM AKTAŞ^a

Dr. Öğr. Üyesi Nihal TUNCA^b

^aAnadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Eskişehir, Türkiye

^bDumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim ABD, Kütahya, Türkiye

Özet

Farklı disiplin alanlarında çalışan ya da öğrenim gören bireylerin öğretmenlik mesleğine yükledikleri anlamlara (metaforlar aracılığıyla) ilişkin algılarını belirleyebilmek için geçerli ve güvenilir bir “Öğretmen Metaforu Ölçeği” geliştirmenin amaçlandığı bu çalışmada öncelikle alanyazın incelenmiş ve öğretmen kavramına yönelik geliştirilen metaforlar listelenmiş ve belirli temalara ayrıştırılarak 40 maddelik bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Geliştirilen bu araç uzman görüşünden geçtikten sonra 2016 – 2017 öğretim yılı bahar döneminde Açıköğretim Fakültesi’nde öğrenim gören 658 öğrenciye uygulanmıştır. Verilerin analizinde yapı geçerliliği için açımlayıcı faktör analizi, güvenilirlik için ise iç tutarlık katsayısı hesaplaması, madde analizleri ve test yarılama yöntemlerinden yararlanılmıştır. Analizler sonucunda üç faktörle %41.32’lük varyans açıklayan, faktörlerinin güvenilirlik değerleri .90 - .97 arasında değişen geçerli ve güvenilir bir ölçeğin oluştuğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Metafor, öğretmen metaforu, ölçek

Abstract

This research aimed to develop a valid and reliable "Teacher Metaphor Scale" in order to determine the perceptions of the individuals who work or study in different disciplines about “the teacher” through metaphors. First the literature was examined and the metaphors developed for the concept of the teacher were listed and a 40-item measurement tool was developed by putting those metaphors into thematic categories. After expert opinion was sought and the required revisions were made, the scale was applied to 658 students who study in Anadolu University Open Education Faculty during the spring term of 2016 - 2017 academic year. For the analysis of the data, exploratory factor analysis was conducted for construct validity, internal consistency coefficient calculation, item analysis and test splitting methods were used for reliability. Findings show that a valid and reliable scale occurred which explained 41.32% of the variance with three factors; and the reliability of the factors ranged from .90 to .97.

Keywords: Metaphor, Teacher Metaphor, Scale

Giriş

Metafor; bir benzetmedir. Bir kavram, olgu ya da olay bir başka kavram, olgu ya da olaya benzetilerek açıklanır. (Lakoff ve Johnson, 2005; Oxford ve arkadaşları, 1998). Metaforlar, bireyin çok soyut, karmaşık ve kuramsal kavram, olgu ya da olayı açıklamada kullanabileceği güçlü bir zihinsel araçtır (Yob, 2003). Çünkü; bir resim bin kelimeye bedel ise, bir metafor da bin kelimeye bedeldir (Shuell, 1990). Bu yönüyle metaforların bir kavram, olgu ya da olaya ilişkin algılamayı derinleştirdiği, zenginleştirdiği ve farklı bakış açılarıyla genişlettiği söylenebilir. Metaforlar, bireyin bildikleri ile bilinmeyeni ilişkilendirerek yeni bağlantılar kurmaya çalıştığı yaratıcı bir süreçtir (Aydoğdu, 2008). Bu bağlamıyla bir bilgi transfer süreci olduğu söylenebilir. Bu süreçte birey benzetilen kavramı kendi anlam dünyasında yorumlamakta, metaforun temel aldığı konuyu, metaforun kaynağını ve bu konu ile kaynak arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır (Bedir Erişti, 2017).

Metaforlar aracılığıyla kurulan kavramsal ilişkiler ile bireysel algıların yeniden yorumlanması olanaklıdır (Koro-Ljungberg, 2001). Bu nedenle de bireylerin yaşam deneyimlerinin kavramlara yükledikleri yeni anlamlar yoluyla açıklanmasında metaforlar etkili birer araçtır (Forceville, 2002). Metaforların anlam değeri, gerçek anlam değerinden her zaman daha yoğundur ve toplumsal anlam değeri taşırlar. Bireylerin dünyayı anlamlandırma ve yapılandırmalarına yönelik güçlü zihinsel araçlardır. Metaforlar çeşitli bilim dallarında ve özellikle karakteri ve kültürü konu alan araştırmalarda veri toplama aracı olarak kullanılabilirler (Booth, 2003; Arslan ve Bayrakçı, 2006). Bu nedendir ki eğitim araştırmalarında farklı olgu, olay ve kavramların açıklanmasında metaforlardan yararlanılmaktadır. Alanyazındaki birçok araştırmada metaforların algıların belirlenmesinde kullanılabilecek güçlü bir araştırma aracı olduğu belirtilmektedir (Inbar, 1996; Guerrero ve Villamil, 2002).

“Öğretmen” kavramına yönelik olarak gerçekleştirilen metafor çalışmaları alanyazında sıkça karşılaştığımız çalışmalar arasındadır. Alanyazında öğretmen metaforlarını inceleyen araştırmalarda öğretmen kavramına ilişkin oluşturulan metaforların “Bilgi Sağlayıcı Olarak Öğretmen, Disiplin Sağlayıcı Olarak Öğretmen, Destekleyici Olarak Öğretmen, Rehber Olarak Öğretmen, Şekillendirici Olarak Öğretmen, Model Olarak Öğretmen, Hedefe Ulaştıran Olarak Öğretmen ve Eğlendirici Olarak Öğretmen” temaları altında toplandığı görülmektedir. (Clarcken, 1997; Peretz, Mendelson ve Kron, 2003; Saban, 2004; Ocak ve Gündüz, 2006; Saban, Koçbeker ve Saban, 2005; Cerit, 2008; Nikitina ve Furuok, 2008; Oğuz, 2009; Zhao, Coombs ve Zhou, 2009; Ünal ve Ünal, 2010; Afacan, 2011; Oflaz, 2011; Taşdemir ve Taşdemir, 2011;

Yılmaz , Göçen ve Yılmaz, 2013). Ulaşılan temalara genel olarak bakıldığında öğretmenin genel anlamda bireylerin bir noktadan diğerine ulaşmaları için model olan, çaba harcayan, emek veren olarak nitelendirildiği ve bu işi yaparken de disiplini elden bırakmadığını, zaman zaman bir arkadaş zaman zaman da eğlendirici olduğunu söyleyebiliriz. Alanyazında gerçekleştirilen bu çalışmaların nitel araştırma yöntemi gereği çok sayıda kişiye ulaşılmasından ve genellikle eğitim bilimiyle ilgili kişiler (öğretmenler, öğretmen adayları, öğrenciler) ile yapıldığı belirlenmiştir. Aslında toplumun her kesiminden bireylerin “öğretmen” kavramı ile ilgili bir yaşantısının olduğu söylenebilir. Çünkü her birey kısa ya da uzun süreli olsun bir eğitim sürecinden geçmiş ve hayatında mutlaka öğretici olarak kabul ettiği ve yaşantı geçirdiği bir öğretmeni olmuştur. Kendi yaşantılarına ilave olarak çevresinde yaşayan bireylerin yaşantılarından, çocuklarının eğitim süreçlerinden de edindikleri bir öğretmen algısı söz konusudur. Bu bağlamda yalnızca eğitim sürecinin içinde olan değil toplumun her kesiminden bireylerin “öğretmen” kavramına yükledikleri anlamların belirlenmesi ülkede öğretmene yüklenen görevlerin, rollerin, değerlerin ve hatta beklentilerin bilinmesine yardımcı olacaktır. Bu bağlamda da öğretmen yetiştiren kurumlara, politika yapıcılara toplumun gereksinimleri yansıtılabilecek ve öğretmenler toplum içinde kendilerinden beklenen rol ve sorumluluklar hakkında bilgi sahibi olabilecektir. Ancak; toplum çok büyük bir hedef kitleyi oluşturmaktadır. Bu büyük kitleden veri toplayabilmek için nicel ölçme araçlarına gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinimden hareketle bu araştırmada farklı disiplin alanlarında çalışan ya da öğrenim gören bireylerin öğretmenlik mesleğine yükledikleri anlamlara (metaforlar aracılığıyla) ilişkin algılarını belirleyebilmek için geçerli ve güvenilir bir “Öğretmen Metaforu Ölçeği” geliştirmek amaçlanmıştır. Bu araştırma kapsamında geliştirilen ölçek ile daha büyük örneklemeler üzerinde çalışılarak daha genellenebilir veri toplanması beklenmektedir. Yine farklı meslek gruplarının ve farklı disiplinlerde öğrenim gören bireylerin “öğretmen”e ilişkin algılarının belirlenerek toplumun farklı kesimlerinin öğretmenlik mesleğine bakış açısının ortaya konulması beklenmektedir. Geliştirilen ölçek alanyazında hazırlanan ilk “öğretmen metaforu ölçeği” olacaktır.

Yöntem

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi’nde 2016-2017 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında öğrenim gören 658 gönüllü katılımcı oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan 658 katılımcının % 56.8’i erkek, % 43.2’ü erkektir. Katılımcıların %23.9’u işletme, %13,9’u kamu yönetimi, %9.4’ü Maliye, %13.4’ü Adalet,

%1.8'i uluslararası ilişkiler, %8.5'i ilahiyat, %8.8'i iktisat, %4.4'ü sağlık kurumları işletmeciliği, %3.5'i sosyal hizmetlerde, %2.9'u edebiyat, %2.4'ü felsefe, %3.2 dış ticaret, %1.9'u sosyoloji, % 1.1'i tıbbi sekreterlik, % 0.75'i Radyo ve TV Programcılığı programlarında öğrenim görmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların %42.9'u 20-25, %24.8'i 26-30 yaş aralığındadır, % 8.1'i ise 36 ve üstü yaşa sahiptir. Katılımcıların %16.5'i ise soruyu yanıtlamamıştır. Araştırmaya katılan katılımcılardan %24.2'si okullarda öğrenim gören (%7.1 İlkokul; %3.9'u ortaokul, %4.25 lise, %8.8'i üniversite) çocuğa sahiptir. Katılımcıların %37.7'si öğrenimini il merkezinde, %26.3'ü ilçede, %21.1'si köyde tamamlamıştır.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Araştırmada veri toplama aracının maddelerini oluşturmak amacıyla alanyazında öğretmen kavramına yüklenen anlamları metaforlar aracılığıyla belirleyen çalışmaların sonuçları incelenmiştir. Alanyazında yapılan çalışmalar sonucunda belirlenen ve en sık tekrarlanan metaforlar araştırmaya dahil edilmiştir. Bu metaforlar, “ansiklopedi, bilgisayar, Google sitesi, güneş, jeneratör, kütüphane, mum, sözlük, komutan, lider, yargıç, gardiyan, bekçi, anne-baba, bir merdiven, bir liman, çiftçi, deniz feneri, harita, pusula, orkestra şefi, teknik direktör, bahçıvan, fabrika, heykeltıraş, ressam, terzi, aşçı, marangoz, aktör, ayna, sanatçı, gemi, otobüs, tren, postacı, şoför, tiyatro oyuncusu, sihirbaz, kuklacı”dır. Alanyazında ilgili konuda yapılan araştırmalarda öğretmen kavramına ilişkin oluşturulan metaforların daha çok “Bilgi Sağlayıcı Olarak Öğretmen, Disiplin Sağlayıcı Olarak Öğretmen, Destekleyici Olarak Öğretmen, Rehber Olarak Öğretmen, Şekillendirici olarak Öğretmen, Model Olarak Öğretmen, Hedefe Ulaştıran Olarak Öğretmen ve Eğlendirici Olarak Öğretmen” temaları altında toplandığı görülmektedir (Clarken, 1997; Peretz, Mendelson ve Kron, 2003; Saban, 2004; Ocak ve Gündüz, 2006; Saban, Koçbeker ve Saban, 2005; Cerit, 2008; Nikitina ve Furuok, 2008; Oğuz, 2009; Zhao, Coombs ve Zhou, 2009; Ünal ve Ünal, 2010; Afacan, 2011; Oflaz, 2011; Taşdemir ve Taşdemir, 2011; Kalyoncu, 2012; Yılmaz, Göçen ve Yılmaz, 2013; Turhan ve Yaraş, 2013; Sayar, 2014; Şengül, Katrancı ve Cantimer, 2014; Kart, 2016). Çalışmalar sonucunda elde edilen yukarıdaki temalar ise araştırmada öngörülen boyutlar olarak kabul edilmiştir. Oluşturulan 40 maddelik ölçme aracı, öğretmen eğitimi çalışan iki alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan her bir maddeleri açıklığı-anlaşılabilirliği açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Uzmanlardan maddelere ilişkin herhangi bir düzeltme gelmemiştir. Bu nedenle, 40 madde aynı biçim ve içerik ile taslak ölçek formuna alınmıştır.

Bulgular

Geçerlik Çalışmaları

Yapı Geçerliği

Öğretmen Metaforu Ölçeğinin yapı geçerliğini belirlemeden önce veri setinin faktör analizine uygunluğu değerlendirilmiş bunun için KMO değeri ve Bartlett testi sonuçları incelenmiştir. Analiz sonucunda KMO değerinin .978 olduğu belirlenmiştir. KMO değerinin “iyi” (Büyüköztürk, 2006) derecede olması, örneklem büyüklüğünün ve maddeler arasındaki korelasyonun faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Verilerin faktör analizine uygunluğunu ölçmek için ise Bartlett Küresellik testi sonucu incelenmiş ve Ki-kare değerinin [$\chi^2=35104,013$, $sd = 780$, $p < .001$] istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada Öğretmen Metaforu Ölçeğinin faktör yapısını belirlemek için, açımlayıcı faktör analizi yaklaşımı ve onun en yaygın kullanılan temel bileşenler analizi tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin döndürmesiz olarak gerçekleştirilmesi sonucunda, Kaiser- Guttman ilkesi uyarınca özdeğerleri 1’den büyük faktörlerin açıkladığı varyans oranları incelendiğinde, ölçeğin üç faktörlü yapısı ortaya çıkmıştır. Bu üç faktör toplam varyansın % 31.69’unu açıklamıştır. Araştırmada veri toplama aracının öncelikle 3 faktörlü yapısı açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Veri toplama aracının temel bileşenler tekniği ile üç faktörlü yapısının analizinde faktör yapılarının kolay yorumlanmasını sağlamak ve bir faktördeki birbiriyle yüksek ilişki veren maddeleri bir araya getirmek için varimax dik döndürme (rotation) tekniği kullanılmıştır. Üç faktörlü yapının her bir faktörünün hangi maddelerden oluştuğunu döndürülmüş bileşenler matrisinde belirlemek için; bir maddenin yer aldığı faktördeki yük değerinin en az .45 ya da daha yüksek olması ve bir faktördeki yük değeri .45 ve daha yüksek olan bir maddenin sahip olduğu faktör yük değeri ile diğer faktörlerdeki yük değerleri arasındaki farkın en az .20 olması gibi ölçütler belirlenmiştir. Ölçeğin üç faktörlü yapısı için açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilirken izlenen yol Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Ölçeğin Üç Faktörlü Yapısı İçin Açımlayıcı Faktör Analizi Gerçekleştirilirken İzlenen Yol

Silinen madde	Yakın faktör yük değerleri	MTK	Sildikten sonra Alpha	Sildikten sonra varyans (%)
Ölçeğin ilk hali			.986	31.69
17	.538-.543	.819	.986	31.90
5	.525-.501	.752	.986	32.11
26	.612-.628	.865	.986	32.35
1	.604-.532	.735	.985	32.92
23	.569-.618	.852	.984	33.31
8	.645-.520	.809	.984	33.77
24	.516-.576	.834	.983	34.26
30	.558-.622	.847	.983	34.77
27	.606-.642	.875	.982	35.23
29	.571-.634	.861	.981	35.89
28	.543-.609	.838	.980	36.52
9	.503-.604	.744	.979	37.36
40	.469-.668	.686	.979	37.70
3	.756	.629	.979	38.78
2	.667	.639	.979	40.29
39	.670	.788	.978	41.54
38	.661	.759		43.02
31	.753	.864	.976	42.28
32	.711	.844	.975	42.11
6	.731	.795	.974	41.70
7	.726	.758	.973	41.32

Tablo 1’de görüldüğü gibi, çalışmada 13 madde, yukarıda belirtilen ölçütleri karşılamadığı için; sekiz madde ise yüklenmesi beklenen faktörlere yüklenmediği için analizden çıkarılarak analiz tekrar edilmiştir. Analizin ilk halinde, tüm maddelerle dört faktör altında % 31.69 varyans açıklanırken; analizin son halinde, 20 madde silindikten sonra % 41.32 varyans açıklanmaktadır. Maddeler elendikten sonra temel bileşenler analizi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2				
<i>Ölçeğin Maddeler Elendikten Sonra Temel Bileşenler Analizi Sonuçları</i>				
MADDELER	FAKTÖRLER			Ortak faktör varyansı
	<i>Yol gösterici öğretmen</i>	<i>Hedefe ulaştırıcı öğretmen</i>	<i>Disiplin sağlayıcı-koruyucu öğretmen</i>	
20. Türkiye’de öğretmen bir pusuladır.	,876			.87
18. Türkiye’de öğretmen bir deniz feneridir.	,839			.84
4. Türkiye’de öğretmen güneştir.	,803			.74
16. Türkiye’de öğretmen bir limandır.	,801			.84
19. Türkiye’de öğretmen bir haritadır.	,800			.83
10. Türkiye’de öğretmen bir liderdir.	,790			.75
14. Türkiye’de öğretmen anne–babadır.	,789			.76
21. Türkiye’de öğretmen bir orkestra şefidir.	,785			.81
22. Türkiye’de öğretmen bir teknik direktördür.	,744			.78
15. Türkiye’de öğretmen bir merdivendir.	,714			.73
25. Türkiye’de öğretmen bir heykeltıraştır.	,710			.73
35. Türkiye’de öğretmen bir trendir.		,832		.93
34. Türkiye’de öğretmen bir otobüstür.		,825		.92
37. Türkiye’de öğretmen bir şofördür.		,818		.88
36. Türkiye’de öğretmen bir postacıdır.		,776		.85
33. Türkiye’de öğretmen bir gemidir.	,	,769		.89
12. Türkiye’de öğretmen bir gardiyandır.			,886	.88
13. Türkiye’de öğretmen bir bekçidir.			,813	.81
11. Türkiye’de öğretmen bir yargıçtır.			,812	.83
% Varyans	% 16.31	%9.26	% 15.95	
Tüm Ölçek için; KMO=0.964 Bartlett Küresellik Testi * [$X^2 =15482,476$, $sd =171$, $p < .01$]				

Tablo 2’de de görüldüğü gibi, “Yol gösterici öğretmen” faktörü, 11 maddeden oluşmakta, faktör yük değerleri .71 ile .88, ortak faktör varyansları .73 ile .87 arasında değişmekte ve toplam varyansın % 1.31’ini açıklamaktadır. “Hedefe ulaştırıcı öğretmen” faktörü beş maddeden oluşmakta, faktör yük değerleri .77 ile .83, ortak faktör varyansları ise .85 ile .93 arasında değişmekte ve toplam varyansın % 9.26’sını açıklamaktadır. “Disiplin sağlayıcı-koruyucu öğretmen” faktörü üç maddeden oluşmakta, faktör yük değerleri .81 ile .88, ortak faktör varyansları ise 81 ile .88 arasında değişmekte ve toplam varyansın % 15.95’ini açıklamaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 19 ile 95 arasında değişmektedir. Ölçekten

alınan puanlar yükseldikçe bireylerin öğretmenlere yükledikleri anlamlara ilişkin algıları yükselecektir düzeyi yükselecektir.

Güvenirlilik Çalışmaları

Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayısı

658 katılımcının, ölçeğin 19 maddesine verdikleri yanıtlardan elde edilen iç tutarlılık katsayısı .97 olarak belirlenmiştir. Ölçeği oluşturan üç boyutun iç tutarlılık katsayıları; “Yol gösterici öğretmen” için .97, “Hedefe ulaştırıcı öğretmen” için .90, “Disiplin sağlayıcı-koruyucu öğretmen” için .90’dır. Hesaplanan iç tutarlılık katsayıları, ölçeğin güvenirliliğinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Madde Analizi

Ölçekte yer alan maddelerin öğretmenlerin mesleki değerlerini ölçmeye yönelik ayırt ediciliklerini ortaya koymak üzere hesaplanan madde-toplam korelasyonları ve toplam puana göre belirlenen üst ve alt % 27’lik grupların madde puanları arasındaki farkın anlamlılığını inceleyen bağımsız t-testi sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3								
<i>Ölçeğin Her Bir Boyutuna İlişkin Madde Analizleri Sonuçları</i>								
F1	MTK	t Testi*	F2	MTK	t Testi*	F3	MTK	t Testi*
20	.84	-36,47	35	.84	-38,63	12	.56	-16,57
18	.85	-40,28	34	.83	-39,12	13	.63	-19,82
4	.78	-35,32	37	.80	-33,18	11	.66	-21,44
16	.88	-42,48	36	.80	-34,57			
19	.87	-40,68	33	.86	-38,96			
10	.78	-31,71						
14	.81	-39,85						
21	.85	-38,88						
22	.84	-39,54						
15	.82	-37,81						
25	.81	-36,75						

* Tüm maddelere ilişkin p değerleri .00’dır. Tüm maddelere ilişkin karşılaştırmalar .001 düzeyinde manidardır.

F: Faktörler ve Madde No, t-Testi: Üst %27-Alt %27 Farkın Anlamlılık Testi (Bağımsız t-Testi),

MTK: Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonları

Tablo 3 incelendiğinde, F1’de yer alan maddelerin madde-toplam korelasyonlarının, .78 ile .88; F2’de yer alan maddelerin .80 ile .86; F3’te yer alan maddelerin .56 ile .66 arasında değiştiği görülmektedir. Madde analizi kapsamında başvurulan bir başka yol ise, testin toplam puanlarına göre oluşturulan alt % 27 ve üst % 27’lik grupların (uç grupların) madde ortalama puanları arasındaki farkların ilişkisiz t-testi kullanılarak sınanmasıdır. Araştırmada uç grupların karşılaştırılması yöntemini kullanarak ölçeğin güvenilirliğini incelemek için, bireylerin ölçekten aldıkları puanlar büyüklük sırasına göre dizilmiş, 658 birey ve bu diziden alt ve üst % 27’lik gruplar (nalt=178, nüst=178) alınarak, bu grupların ölçekteki her bir maddeden aldıkları puan ortalamaları t-testi ile karşılaştırılmıştır. Toplam 356 bireyden oluşan alt ve üst grupların karşılaştırılması sonucunda ölçekteki tüm maddelerin t değerlerinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı oldukları belirlenmiştir. Bu durum, ölçeğin her bir boyutunun iç tutarlılığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Analiz sonuçları, her bir faktörde yer alan maddelerin, bireyleri ölçülen davranış bakımından ayırt ettiğini göstermektedir.

Testi Yarılama Yöntemi İle Güvenirliği Belirlemeye Yönelik Çalışmalar

Öğretmen metaforu ölçeğinin güvenilirliği, testi yarılama güvenilirlik yöntemi ile belirlenmiştir. Ölçeğin her boyutuna ilişkin ayrı ayrı alfa ve iki yarım test korelasyonları hesaplanmıştır. 658 katılımcının puanları ile gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre ölçeğin “yol gösterici öğretmen” boyutunun genel alfa değerleri birinci kısım için .96 ve ikinci kısım için .93; “hedefe ulaştırıcı öğretmen” boyutunun genel alfa değerleri birinci kısım için .96 ve ikinci kısım için .89; “disiplin sağlayıcı-koruyucu” boyutunun genel alfa değerleri birinci kısım için .87 ve ikinci kısım için 1’dir. Bu değerler, her bir boyutun her iki parçası için de güvenilirliğin birbirine yakın ve oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2005). Ayrıca, boyutların iki parçası arasındaki korelasyon, Guttman Split Half, eşit ve eşit olmayan uzunluk Spearman Brown güvenilirlikleri ise sırasıyla .93, .95, .96, .96; .95, .97, .97, .93; .79, .88, .89, .79 olarak belirlenmiştir. Bu güvenilirlik katsayıları ölçeğin tüm boyutlarının güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada, farklı disiplin alanlarında çalışan ya da öğrenim gören bireylerin öğretmenlik mesleğine yükledikleri anlamlara (metaforlar aracılığıyla) ilişkin algılarını

belirleyebilmek için geçerli ve güvenilir bir “Öğretmen Metaforu Ölçeği” geliştirmek amaçlanmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda üç boyutta toplanan 19 maddelik 5’li likert tipi (1= Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum 3= Kararsızım 4= Katılıyorum 5= Kesinlikle Katılıyorum) bir araca ulaşılmıştır. Elde edilen Öğretmen Metaforu Ölçeği, “Yol gösterici öğretmen”, “Hedefe ulaştırıcı öğretmen” ve “Disiplin sağlayıcı-koruyucu öğretmen” alt boyutlarını kapsamaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 19 ile 95 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe bireylerin öğretmenlere yükledikleri anlamlara ilişkin algı düzeyleri yükselecektir.

Araştırmada yapı geçerliliği sonucu elde edilen ilk alt boyut yol gösterici öğretmen boyutudur. Araştırmada elde edilen bu sonuç beklenen bir sonuçtur. Çünkü 21. yüzyılda bilginin hızla artması sonucu bireylerin ihtiyacı olan bilgiye sorgulayarak kendisinin ulaşması yani öğrenmeyi öğrenmesi beklenmektedir. Öğretim programlarının temel aldığı eğitim felsefeleri de bu beklentiyi desteklemektedir. Bu bağlamda programların uygulayıcısı olan öğretmenlerin rol ve sorumluluğu, bireyin ihtiyacı olan bilgiyi keşfederken ve bu bilgiye ulaşırken ona rehber olmaktadır. Alanyazında bireylerin öğretmen kavramına yükledikleri anlamları metaforlar aracılığıyla ortaya koyan çalışmaların sonuçları incelendiğinde, bu çalışmanın sonuçları ile büyük ölçüde uyum göstermektedir. Örneğin, Kart’ın (2016) pedagojik formasyon öğrencileri ile eğitim fakültesi öğrencilerinin; Kalyoncu’nun (2012) görsel sanatlar öğretmen adaylarının; Oğuz’un (2009) ortaöğretim alan öğretmeni adaylarının; Şengül, Katrancı ve Cantimer’in (2014) ortaöğretim öğrencilerinin; Sayar’ın (2014) öğretmenlerin ve öğrencilerin öğretmen kavramına ilişkin metaforik algılarını belirledikleri çalışmalarında ulaştıkları sonuçlarına göre, bireylerin öğretmen kavramına en yoğun yükledikleri anlamın “rehber-yol gösterici öğretmen” olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada yapı geçerliliği sonucu elde edilen ikinci alt boyut hedefe ulaştırıcı öğretmen boyutudur. Öğretmen; öğrenme öğretme sürecini gerçekleştirirken belirlenmiş olan hedefleri gerçekleştirmek için öğrencisini tanır, ilgi ve gereksinimlerinin farkına varır ve bu doğrultuda öğrencilerinin bireysel farklılıklarını dikkate alarak dersini planlar ve materyal hazırlar. Yine uygun ölçme değerlendirme yöntem ve tekniklerini kullanarak, öğrencilerinde gerçekleşen öğrenme düzeyini belirleyerek sonraki öğrenme yaşantıları için gerekli önlemleri alır. Dolayısıyla öğrencilerin hedefe ulaşmasını sağlamak amacıyla elinden gelen çabayı gösterir. Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri’nde de saydığımız bu beceriler yer bulmuştur (MEB, 2017). Alanyazında bireylerin öğretmen kavramına yükledikleri anlamları metaforlar aracılığıyla ortaya koyan çalışmaların sonuçları da bu çalışmada ulaşılan sonuçlar ile benzeşmektedir. Örneğin, Ocak ve Gündüz’ün (2006) eğitim

fakültesine devam eden birinci sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmada ulaşılan metafor temalarından biri “taşıyıcı öğretmen” temasıdır. Bu tema altında otobüs, şoför, gemi gibi metaforlarla öğretmenin öğrencilerin bütün sıkıntılarına çare bulan, öğrencilerine sahip çıkan ve öğrencilerine en iyi hizmeti sunarak onların iyi yerlere gelmelerini sağlayan kişi olduğuna vurgu yapılmıştır. Yine Saban’ın (2003) sınıf öğretmeni adayları ile yapmış olduğu çalışmada da “otobüs” metaforu bireysel gelişimi destekleyici olarak öğretmen teması altında yer bulmuştur. Burada da otobüs metaforu açıklanırken öğretmenin öğrencileri güvenli olarak ulaşmak istedikleri hedefe ulaşmaları için yardımcı bir araç olduğu şeklinde açıklama yapılmıştır. Saban, Koçbeker ve Saban (2007) tarafından öğretmen adayları ile gerçekleştirilen bir araştırmada da yine taksi şoförü ve otobüs metaforlarının kullanıldığı belirlenmiştir. Yazarların bu metaforları öğretmenin yol gösteren ve rehberlik eden yönünü esas alarak yol gösterici ve yönlendirici olarak öğretmen teması altında ele aldıkları görülmüştür.

Araştırmada yapı geçerliliği sonucu elde edilen üçüncü alt boyut disiplin sağlayıcı-koruyucu öğretmen boyutudur. Katılımcıların özelliklerine bağlı olarak hem onların okul dönemlerinde hem de bugün uygulamadaki programların dayandığı (öğretmenlerin benimsedikleri eğitim felsefeleri) eğitim felsefeleri (daimicilik ve esasicilik) dikkate alındığında disiplin sağlayıcı-koruyucu öğretmen boyutuna ulaşılması beklenen bir sonuçtur. Alanyazında bireylerin öğretmen kavramına yükledikleri anlamları metaforlar aracılığıyla ortaya koyan çalışmaların sonuçları incelendiğinde, bu çalışmanın sonuçları ile örtüşen çalışmalara ulaşılmıştır. Örneğin, Kardeşinoğlu’nun (2015) ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi öğretmenine ilişkin metaforik algılarını incelediği çalışmasında, öğrencilerden elde edilen yanıtlara göre belirlenen kategorilerden biri disiplin sağlayan bir insan olarak beden eğitimi öğretmeni sonucuna ulaşılmıştır. Kart’ın (2016) pedagojik formasyon öğrencileri ile eğitim fakültesi öğrencilerinin; Turhan ve Yaraş’ın (2013) öğretmen ve öğrencilerin öğretmen kavramına ilişkin metaforik algılarını belirledikleri çalışmalarında, bireylerden elde edilen yanıtlara göre belirlenen kategorilerden biri “koruyucu bir unsur olarak öğretmen” sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen Metaforu Ölçeği için istatistiksel olarak yapılan geçerlik ve güvenirlik analizleri sonucunda elde edilen değerler de ölçeğin kullanıma uygun olduğuna dair güçlü kanıtlar sunmaktadır. Ölçekte yer alan üç boyut, toplam varyansın % 41.32’sini açıklamaktadır. Alanyazında, çok faktörlü ölçek yapılarında toplam varyansın % 40 - % 60 arasında olması yeterli görülmektedir (Tavşancıl, 2005). Bu ölçüte dayalı olarak elde edilen üç faktörlü ölçek yapısı, bireylerin öğretmenlere yükledikleri anlamlara ilişkin algılarını ölçmek için yeterli görülmektedir.

Öğretmen Metaforu Ölçeği'nin güvenilirliği ise Cronbach alfa katsayısı, madde toplam korelasyonları, uç grupların karşılaştırılması, test yarılama yöntemi ile incelenmiştir. Ölçeğin ve ölçeği oluşturan üç boyutun iç tutarlılık katsayıları oldukça yüksektir. Alanyazında da psikolojik bir test için hesaplanan güvenilirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olmasının test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görüldüğü belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2006). Ölçeğin üç alt boyutunda yer alan maddelerin madde toplam korelasyonları .56 ile .88 arasında değişmektedir. Alanyazında, madde-toplam korelasyonu yorumlamada istatistiksel anlamlılık ölçüt alındığında, genel olarak madde toplam korelasyonu .30 ve daha yüksek olan maddelerin, bireyleri iyi derecede ayırt ettiği belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2006). Bu bağlamda, ölçeğin alt boyutlarında yer alan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği söylenebilir. Araştırmada her bir alt boyut için alt ve üst %27'lik grupların ilgili boyuttaki her bir maddeden aldıkları puan ortalamaları t testi ile karşılaştırılmış; tüm maddelerin t değerlerinin .001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Test yarılama yöntemine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise her bir boyutta, her iki parça için de güvenirlüğün birbirine yakın ve oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Tüm bu analizler Öğretmen Metaforu Ölçeği'nin güvenilir birölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmen Metaforu Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlüğünün farklı tekniklerle sınanması bireylerin öğretmenlere yükledikleri anlamlara ilişkin algılarını ölçen, kabul edilebilir düzeyde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Alanyazında bireylerin öğretmenlere yükledikleri anlamlara ilişkin algılarını ölçen ölçme aracı bulunmamaktadır. Öğretmen Metaforu Ölçeği'nin böyle bir gereksinimi gidermek açısından alanyazına önemli bir katkıda bulunacağı söylenebilir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre gelecekte, Öğretmen Metaforu Ölçeği'nin, ilkokul öğrencilerine yönelik uyarılama çalışması yapılabilir. Ayrıca Türkiye'de farklı meslek gruplarında bulunan bireylerin öğretmenlere yükledikleri anlamlara ilişkin algıları belirlenebilir.

Teşekkürler

Bu çalışma Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir.

Kaynakça

- Afacan, Ö. (2011). Fen bilgisi öğretmen adaylarının “fen” ve “fen ve teknoloji öğretmeni” kavramlarına yönelik metafor durumları. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (1), 1242-1254.
- Arslan M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim öğretim açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 35, 171–176.
- Aydoğdu, E., (2008). İlköğretim okullarındaki öğrenci ve öğretmenlerin sahip oldukları okul algıları ile ideal okul algılarının metaforlar yardımıyla analizi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bedir Erişti, S. D. (2017). Görsel sanatlar öğretmen adaylarının ‘resim-iş öğretmenliği’ algılarına ilişkin metaforlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 265-280. DOI: 10.17679/inuefd.306631
- Booth, W. (2003). Gerçeğe uygun tez. Doğan M. (Çev.). *Kitaplık*, 65, 70–72.
- Büyüköztürk, Ş. (2006). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem A Yayıncılık. Ankara.
- Cerit, Y. (2008). Öğretmen kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 693-712.
- Clarcken, R. H. (1997). Five metaphors for educators. ERIC Document: 407408.
- Forceville, C. (2002). The identification of target and source in pictorial metaphors. *Journal of Pragmatics*, 34(1-14).
- Guerrero, M. C. M. ve Villamil, O. S. (2002). Metaphorical conceptualizations of ESL teaching and learning. *Language Teaching Research*, 6 (2), 95–120.
- Inbar, D. E. (1996). The free educational prison: metaphors and images. *Educational Research*, 38(1), 77-92.
- Kalyoncu, R. (2012) Görsel sanatlar öğretmeni adaylarının “öğretmenlik” kavramına ilişkin metaforları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 471-484
- Kart, M. (2016). Pedagojik formasyon öğrencileri ile eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmen kavramına ilişkin metaforik algıları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Karavaşinoğlu, T. (2015). Ortaokullarda beden eğitimi öğretmenine ilişkin metaforik algılar. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Koro-Ljunberg, M. (2001). Metaphors as a way to explore qualitative data. *Qualitative Studies in Education*, 46 (2), 367-379
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). *Metaforlar hayat, anlam ve dil*. (Çev: G. Y. Demir). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Nikitina, L. ve Furuoka, F. (2008). "A language teacher is like...": examining Malaysian students' perceptions of language teachers through metaphor analysis. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, 5 (2), 192-205.
- Ocak, G. ve Gündüz, M. (2006). Eğitim fakültesini yeni kazanan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine giriş dersini almadan önce ve aldıktan sonra öğretmenlik mesleği hakkındaki metaforlarının karşılaştırılması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 293-309.
- Oflaz, G. (2011). İlköğretim öğrencilerinin 'matematik' ve 'matematik öğretmeni' kavramlarına ilişkin metaforik algıları. II. Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler ve Etkileri Konferansında Sunulmuş Bildiri.
- Oğuz, A. (2009). Öğretmen adaylarına göre orta öğretim öğretmenlerini temsil eden metaforlar. *Milli Eğitim Dergisi*, 38(182), 36-56.
- Oxford, R., Tomlinson, S., Barcelos, A., Harrington, C., Lavine, R., Saleh, A. ve Longhini, A. (1998). Clashing metaphors about classroom teachers: Toward asystematic typology for the language teaching field. *System*, 26, 3-50.
- Peretz, M., Mendelson, N. ve Kron, F. W. (2003). How teachers in different educational context view their roles. *Teaching and Teacher Education*, 19, 277-290.
- Saban, A. (2003). A Turkish Profile of prospective elementary school teachers and their views of teaching. *Teaching and Teacher Education*, 19(8), 829-846.
- Saban, A. (2004). Prospective classroom teachers' metaphorical images of selves and comparing them to those they have of their elementary and cooperating teachers. *International Journal of Educational Development*, 24, 617-635.
- Saban, A., Koçbeker, B. N. ve Saban, A. (2007). Prospective teachers' conceptions of teaching and learning revealed through metaphor analysis. *Teaching and Teacher Education*, 17, 123-139.
- Sayar, E. (2014). Investigating efl teachers' and their students' conceptions of Professional teacher identity through metaphor analysis. *Yayınlanmış yüksek lisans tezi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Shuell, T. J. (1990). Teaching and learning as problem solving. *Theory into Practice*, 29, 102-108.

- Şengül, S., Katrancı, Y. & Cantimer, G. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinin matematik öğretmeni kavramına ilişkin metafor algıları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 25(1), 89-111.
- Taşdemir, A. ve Taşdemir, M. (2011). Öğretmenlik ve öğretim süreci üzerine öğretmen metaforları. II. Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler ve Etkileri Konferansına Sunulmuş Bildiri.
- Turhan, M. Ve Yaraş, Z. (2013). Öğretmen ve öğrencilerin öğretmen, disiplin, müdür, sınıf kuralları, ödül ve ceza kavramlarına ilişkin metafor algıları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 1.
- Ünal, A. & Ünal, E. (2010). Öğretmen ve öğrencilerin rehber öğretmeni algılamalarına ilişkin bir durum çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 151-164.
- Tavşancıl, E. (2005). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Nobel yayıncılık.
- MEB (2017). Öğretmenlik mesleği Genel Yeterlikleri .
http://otmg.meb.gov.tr/belgeler/ogretmen_yeterlikleri_kitabi/%C3%96%C4%9Fretmen_Yeterlikleri_Kitab%C4%B1_genel_yeterlikler_par%C3%A7a_2.pdf 05.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Yılmaz, F., Göçen, S. & Yılmaz, F. (2013). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin algıları: Bir metaforik çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9)1, 151-164.
- Yob, I.M. (2003). Thinking constructively with metaphors. *Studies in Philosophy and Education*, 22, 127-138.
- Zhao, H., Coombs, S. ve Zhou, X. (2009). Developing professional knowledge about teachers through metaphor research: facilitating a process of change. *Teacher Development*, 14 (3), 381-395.

Yazarlar Hakkında

Dr. Öğr. Üyesi Bilge ÇAM AKTAŞ

2004 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Programı'nda lisans eğitimini, 2006 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği programında yüksek lisans eğitimini, 2013 yılında da Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim programında doktora eğitimini tamamlamıştır. Program geliştirme, program değerlendirme, uluslararası eğitim programları, öğretmen eğitimi, öğrenme – öğretme süreçleri, düşünme becerileri ve Türkçe öğretimi konularına ilgi duymaktadır. 2004 – 2008 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir devlet okulunda sınıf öğretmeni olarak görev yapmıştır. Halen Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Posta Adresi: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Uzaktan Eğitim Bölümü, ÖTAG

Tel: +90 222 335 05 80 – 2779

Eposta: bilgec@anadolu.edu.tr

URL: <https://akademik.anadolu.edu.tr/bilgec>

Dr. Öğr. Üyesi Nihal TUNCA

2002 yılında Gazi üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde lisans eğitimini, 2005 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimini, 2012 yılında da Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim programında doktora eğitimini tamamlamıştır. Program geliştirme, program değerlendirme, öğretmen eğitimi, değerler eğitimi, öğrenme – öğretme süreçleri ve düşünme becerileri konularına ilgi duymaktadır. 2006 – 2013 yılları arasında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmıştır. Halen Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Posta Adresi: Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim ABD

Tel: +90 274 265 20 31 – 4571

Eposta: tuncanihal@gmail.com

URL: http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/3/files/sonnihal_tunca_dekanl_k_CV.pdf